

тичного кластеру буде забезпечена за рахунок кооперації виробничого, інтелектуального, інноваційного потенціалу підприємств – учасників кластеру, кожен з яких матиме можливість не тільки реалізувати власні виробничі цілі, але й отримати певний соціально-економічний ефект. Саме за рахунок формування єдиного дослідницько-виробничого середовища для реалізації інноваційних проектів ППЗТ буде забезпечено не лише створення інноваційних зразків високотехнологічної продукції залізничного призначення, а й умови для реалізації синергетичного ефекту від такого роду інноваційного партнерства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бараш Ю.С. Управління залізничним транспортом України : [монографія] / Ю.С. Бараш. – Д. : ДНУЗТ, 2006. – 264 с.
2. Дикань В.Л. Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах функціонування мережі міжнародних транспортних коридорів / В.Л. Дикань, М.В. Корінь // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 38. – С. 156–162.
3. Іванілов О.С. Актуальні проблеми розвитку системи менеджменту якості промислового підприємства залізничного транспорту / О.С. Іванілов, О.А. Гришко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 49. – С. 233–239.
4. Калініченко Л.Л. Підвищення інвестиційно-інноваційного потенціалу промислових підприємств залізничного транспорту в умовах інтеграційних процесів : автореф. дис. ... к.е.н. : спец. «Економіка та управління національним господарством» / Л.Л. Калініченко. – Харків, 2008. – 21 с.
5. Посохов І.М. Дослідження ринку вагонобудування України та конкурентоспроможності промислових підприємств залізничного транспорту на світовому ринку та ринку країн СНД / І.М. Посохов // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2015. – № 60(1169). – С. 115–118.
6. Ільчук В.П. Формування кластерів як засіб підвищення конкурентоспроможності економіки регіону / В.П. Ільчук, І.В. Лисенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2008dec/5_ilchuk.html/.
7. Бондарчук Н.В. Функціонування кластерів: світовий та вітчизняний досвід / Н.В. Бондарчук // Економіка та держава. – 2010. – № 9. – С. 107–109.
8. Кизим М.О. Промислова політика та кластеризація економіки України : [монографія] / М.О. Кизим. – Х. : ІНЖЕК, 2011. – 304 с.
9. Собкевич О.В. Розвиток кластерів як чинник інвестиційно-інноваційного зростання економіки України / О.В. Собкевич, А.В. Шевченко // Стратегія розвитку України. – 2011. – № 3. – С. 26–32.
10. Федоренко В.Г. Концепція кластерної політики в Україні / В.Г. Федоренко [та ін.] // Економіка та держава. – 2008. – № 11. – С. 5–15.
11. Швед Т.В. Розвиток кластерів в Україні як фактор відновлення економічного зростання / Т.В. Швед // Наукові праці національного університету харчових технологій. – 2001. – № 40. – С. 197–201.

УДК 334.71:[33.02+316.4.063

Дідик А.М.

*кандидат економічних наук,
здобувач кафедри менеджменту і міжнародного підприємства
Національного університету «Львівська політехніка»*

ФОРМИ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВАЖЕЛІВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІВЕКТОРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

У статті ідентифіковано форми впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Побудовано модель забезпечення такого розвитку під впливом соціально-економічних важелів. Надано змістову характеристику кожній із виокремлених форм впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

Ключові слова: важіль, підприємство, полівекторний розвиток, соціально-економічний важіль.

Дидык А.Н. ФОРМЫ ВЛИЯНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЫЧАГОВ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПОЛИВЕКТОРНОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье идентифицированы формы влияния социально-экономических рычагов на обеспечение поливекторного развития предприятий. Построена модель обеспечения такого развития под влиянием социально-экономических рычагов. Представлена содержательная характеристика каждой из выделенных форм влияния социально-экономических рычагов на обеспечение поливекторного развития предприятий.

Ключевые слова: рычаг, предприятие, поливекторное развитие, социально-экономический рычаг.

Didyk A.M. FORMS OF THE INFLUENCE OF SOCIAL AND ECONOMIC LEVERAGES ON PROVIDING MULTI-VECTOR DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

The authors identify forms of the influence of social and economic leverages on providing multi-vector development of enterprises. The authors have built a model for providing such development under conditions of the influence of the social and economic leverages. The article contains thorough description of each of the indicated forms of the influence of social and economic leverages on providing multi-vector development of enterprises.

Keywords: leverage, enterprise, multi-vector development, social and economic leverage.

Постановка проблеми. Зважаючи на особливості та характеристики полівекторного розвитку, його системний характер, тривалість реалізації, охоплення всіх ключових сфер функціонування, основними каталізаторами такого розвитку на підприємствах є соціально-економічні важелі. Організації як соціально-економічні системи функціонують і розви-

ваються задля досягнення насамперед економічних цілей та завдяки креативній, інноваційній та стратегічно орієнтованій діяльності персоналу. Таким чином, спрямовувати, активізувати, коригувати та вирівнювати полівекторний розвиток підприємств можна шляхом грамотного впливу різноманітних соціально-економічних важелів, які формуються

на різних рівнях у зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування. Зважаючи на вищевикладене, виникає необхідність у розвитку концептуальних засад забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів господарської діяльності під впливом соціально-економічних важелів. В аналізованому аспекті однією з найпріоритетніших є проблема ідентифікування основних форм впливу цих важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування і використання соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств ґрунтовно висвітлені у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, у роботі О.Г. Мельник розглянуто полікритеріальний підхід до управління розвитком суб'єктів господарювання [6]. Інструментарій забезпечення стійкого розвитку бізнесу детально висвітлений у роботі Л.Г. Мельника [5]. Методи ідентифікування впливу різних чинників на показники розвитку розкрито у роботі І.Т. Абдукарімова [1]. Проблеми управління життєвим циклом розвитку бізнес-структур розглянуто у роботі І. Адісеса [6]. Шляхи та напрями інноваційного розвитку виробництв детально викладено у роботі А.В. Гриньова [3]. Серед інших науковців, що мають чималі науковий доробок за вказаною тематикою, варто виокремити праці І. Алексеєва, Ю. Бережної, Т. Богославець, М. Виклюка, В. Гресика, І. Дрожжиної, Г. Зиминої, Ю. Іванова, О. Іваницької, К. Косицького, А. Костюка, О. Кузьміна, А. Ломейка, О. Мельник, В. Орлової, Г. Ползікової, Ю. Полонської, Ф. Растегаєва, В. Самуляка, Л. Севрюкова, М. Фролової, Т. Шашкової, С. Шишковського, Г. Ялового та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас низка завдань із вказаної тематики досі не розв'язана повною мірою. Насамперед варто виокремити фрагментарність розгляду в науковій літературі проблеми ідентифікування форм впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Як свідчить вивчення теорії і практики, такий вплив не просто існує, а існує в різних формах, які слід вивчати.

Мета статті полягає в ідентифікуванні форм впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить огляд та узагальнення літературних джерел, а також вивчення практики функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, концепція охоплює систему поглядів та положень, що обґрунтовують та характеризують певні процеси, явища, взаємозв'язки тощо [2; 4; 7]. Закономірним є те, що підприємства розвиваються під впливом значного переліку чинників, які надалі забезпечують свою дію через певні важелі та інструменти. Схематично модель забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів господарювання під впливом соціально-економічних важелів відображено на рис. 1.

Забезпечення полівекторного розвитку підприємств здійснюється під різноформатним та різноплановим впливом соціально-економічних важелів. Зокрема, такий вплив може бути цілеспрямованим і нецілеспрямованим. Цілеспрямований вплив досягається за рахунок спеціально сформованих соціально-економічних важелів на макро-

мезо- чи мікрорівні, що здатні позитивно змінити параметри всіх сфер функціонування суб'єкта господарювання та активізувати прогресивні перетворення.

Наприклад, зниження на державному рівні податків за окремими видами підприємницької діяльності покликане насамперед стимулювати розвиток таких бізнес-структур, а також збільшити їхню кількість та масштаби діяльності. Зростання тарифів на газ для промисловості зумовлює необхідність на підприємствах впроваджувати енергоощадні технології, модернізувати виробничо-господарські процеси, забезпечувати економію газу з метою мінімізації наслідків падіння цінової конкурентоспроможності продукції тощо. Девальвація національної валюти сприяє активізуванню експортної діяльності підприємств, що пов'язано з можливістю отримання більшої величини гривневих надходжень у межах аналогічного обсягу реалізації, а також зумовлює скорочення обсягів імпоротної діяльності внаслідок гривневого здорожчання імпоротної продукції. Наслідки цілеспрямованої дії соціально-економічних важелів на розвиток організацій значною мірою можна діагностувати та ідентифікувати, оскільки саме важелі корельовано викликають перетворення у різних сферах діяльності підприємства.

Щодо нецілеспрямованої дії соціально-економічних важелів, то йдеться насамперед про випадки, коли такі важелі опосередковано впливають на розвиток підприємств, хоча їхнє цільове призначення характеризується іншим змістом та функціональним спрямуванням. Наприклад, агресія Російської Федерації щодо України (анексія Криму, військово-окупаційні дії на території Донбасу) зумовила переорієнтування основної частини споживачів України із придбання російської продукції – на українську, що призвело до подальшого зростання попиту саме на вітчизняну продукцію, яка замінила імпорт аналогічної продукції російського походження. Крім того, підприємства свідомо почали відмовлятися від співпраці із контрагентами із Російської Федерації, а намагаються переорієнтуватися на країни Європейського Союзу та Азії, що вимагає адаптації до

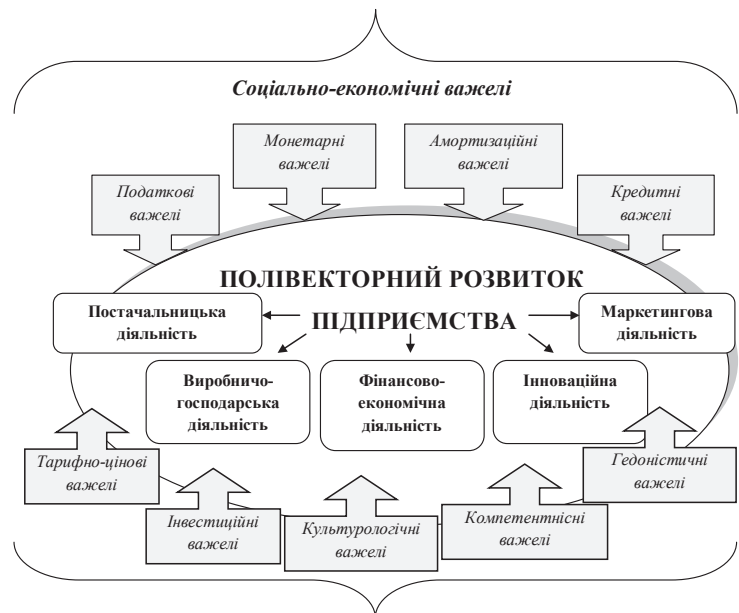

Рис. 1. Модель забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів

Джерело: сформовано автором

технічних стандартів цих країн та уподобань їхніх споживачів, а це, своєю чергою, потребує здійснення організаційних змін у різних сферах функціонування суб'єктів господарювання.

Важливим у контексті забезпечення впливу на розвиток підприємства є рівень формування важелів. Зокрема, якщо менеджери формують та використовують такі соціально-економічні важелі впливу, як основна і додаткова заробітна плата, норми використання ресурсів, методи нарахування амортизації, внутрішні інвестиції, умови праці, правила корпоративної культури та внутрішнього розпорядку тощо, то такі важелі є високорегульованими з боку організації, а також цілеспрямованими та орієнтованими на отримання очікуваних показників ефективності. Якщо ж йдеться про формування важелів на макро- та мезорівнях, то підприємства здебільшого не мають змоги певним чином вплинути на їхній характер і зміст, однак змушені здійснювати організаційні зміни та перетворення під їхнім впливом. Важелі макро- та мезорівнів формуються з урахуванням державних, галузевих чи регіональних інтересів і не завжди відповідають інтересам бізнесу, що змушений адаптуватись до такого впливу.

Вплив соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств може мати різноманітне спрямування, зокрема активізуюче, стримуюче, регулююче. Активізуючий вплив є одним із найбільш пріоритетних, оскільки в контексті розвитку він спрямований на прогресивні перетворення, позитивні трансформації, зростання масштабів діяльності, розроблення та впровадження інновацій, вихід на нові ринки тощо. Стримуючий вплив соціально-економічних важелів, своєю чергою, використовується найчастіше у контексті забезпечення ресурсоощадності та упорядкування соціальних норм, охорони праці та техніки безпеки. Регулюючий вплив важелів покликаний вирішити тимчасові проблеми або усунути існуючі недоліки та відхилення. Зокрема, обов'язковий продаж експортерами 50% отриманої валютної виручки з-за кордону вирішує тимчасові проблеми регулювання валютного ринку та стабілізації національної валюти, проте для підприємств зумовлює низку негативних наслідків через курсові різниці, подальшу необхідність купувати валюту на Міжбанківській валютній біржі для здійснення імпортних операцій, часові втрати, складність планувати валютну ефективність експортно-імпортних операцій тощо.

З огляду на взаємозв'язки та взаємодію між соціально-економічними важелями, їхній вплив може бути компенсаційним або синергійним. Компенсаційний вплив формується у випадках, коли важелям притаманний різний зміст і характер, що зумовлює у результаті або нівелювання впливу, або його гальмування. Зокрема, в умовах інфляції зазвичай на підприємствах відбувається паралельне підвищення заробітної плати для працівників із метою зменшення наслідків зниження їхньої платоспроможності, але паралельно здійснюється пошук шляхів економії на ресурсах, щоб не відбулось змін у собівартості та цінах на продукцію. Синергійний вплив передбачає максимальне взаємне підсилення впливу сукупності соціально-економічних важелів, що в результаті сприяє отриманню більшого ефекту та ефективності для розвитку підприємства, ніж за порівняльного індивідуального впливу таких важелів, рознесеного у часі. Наприклад, спрощення процедури реєстрації компаній, зниження податкового навантаження на бізнес, врегулювання процедури банкрутства, спро-

щення ліцензування видів діяльності у сукупності формуватимуть синергійний вплив на активізування розвитку підприємницьких структур.

Вплив певних соціально-економічних важелів може бути перманентним, що передбачає постійну дію на підприємство та його сфери функціонування. Зокрема, попит споживачів постійно впливає на діяльність суб'єктів господарювання та визначає характер їхньої виробничо-господарської діяльності, економічні та споживчі параметри продукції, вимоги до сервісного обслуговування, упакування тощо. Переважна більшість соціально-економічних інструментів характеризується періодичністю впливу, тобто їхнє формування і використання уповноваженими суб'єктами відбувається відповідно до середовища функціонування та чинників, що зумовлюють такий вплив. Це стосується насамперед цін, кредитних ставок, валютних обмежень, податків, правил та процедур тощо. Проте варто зауважити, що окремі соціально-економічні важелі можуть мати і разовий вплив за необхідності реалізувати певні динамічні та оперативні рішення. Так, під час проведення Євро-2012 в Україні було ухвалено низку тимчасових нормативно-правових актів, які спрощували митні процедури, а також ліквідували мита на товари, що необхідні для забезпечення проведення футбольних заходів. Підприємства зазвичай одноразово використовують важелі соціально-економічного впливу під час виникнення несистематичних або форс-мажорних обставин, які потребують відповідного реагування.

Варто зауважити, що інколи важко спрогнозувати кінцеві наслідки для підприємства щодо сукупності важелів, які у своїй взаємодії можуть забезпечити неочікувані результати та зумовити інтегральний негативний, а не позитивний вплив. Така ситуація можлива, коли важелі, що формуються на макро- та мезорівнях, повністю нівелюють вплив важелів мікрорівня. Ця проблема актуальна і тоді, коли важелі зовнішнього середовища є більш масштабними та сильнішими за впливом порівняно з важелями внутрішнього середовища.

Систематизація різновидів впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств наведена на рис. 2.

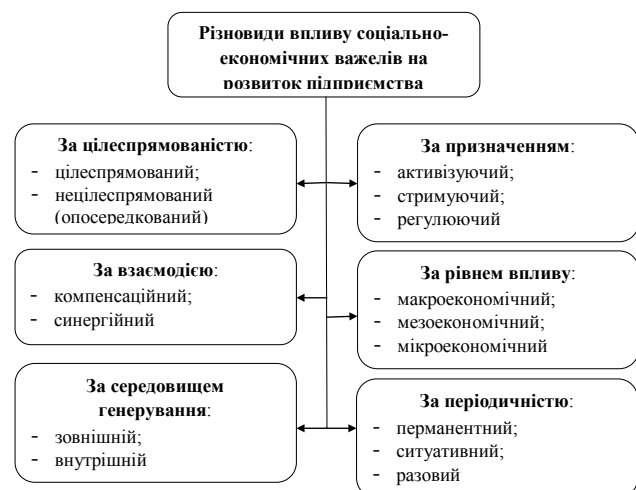

Рис. 2. Різновиди впливу соціально-економічних важелів на забезпечення розвитку підприємства

Джерело: сформовано автором

Висновки. Таким чином, форми впливу соціально-економічних важелів на забезпечення розвитку під-

приємства є різноманітними й їх слід типологізувати за цілеспрямованістю, взаємодією, середовищем генерування, призначенням, рівнем впливу та періодичністю.

Перспективи подальших розвідок повинні полягати в ідентифікуванні можливості кількісного оцінювання впливу цих важелів на забезпечення розвитку бізнесу з позиції кожної із виокремлених форм.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абдукаримов И.Т. Характеристика факторов и методы их оценки влияния на результативные показатели хозяйственной деятельности предприятий / И.Т. Абдукаримов // Социально-экономические явления и процессы. – 2013. – № 12(058). – С. 9–14.
2. Адизес И. Управление жизненным циклом корпорации: [учеб. пособ.] / И. Адизес. – СПб. : Питер, 2007. – 384 с.
3. Гриньов А.В. Инновационный розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління : [монографія] / А.В. Гриньов. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 308 с.
4. Каган Е.С. Модель комплексної оцінки соціального капіталу підприємств регіону / Е.С. Каган // Вектор науки ТГУ. – 2012. – № 4(22). – С. 55–58.
5. Мельник Л.Г. Основи стійкого розвитку : [навч. посіб.] / Л.Г. Мельник. – Суми : Університетська книга, 2006. – 383 с.
6. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : [монографія] / О.Г. Мельник. – Львів : Львівська політехніка, 2010. – 344 с.
7. Юшин С.А. Системная организация прокризисного антикатастрофического менеджмента / С.А. Юшин // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – Т. 1. – С. 148–152.

УДК 005.32:331.101.3

Довгаль О.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук
Миколаївського національного аграрного університету*

МЕХАНІЗМ МОТИВАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАЦІ НА НАФТОГАЗОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

На великих нафтогазових підприємствах, підрозділи яких територіально розподілені і функціонують у різних кліматичних зонах із різною демографічною ситуацією, станом ринку праці та культурних традицій, механізм мотивації і стимулювання праці управлінського персоналу стане важливим інструментом визначення перспективних цілей розвитку нафтогазових підприємств і часу їх досягнення та системи оцінки ступеня реалізації цих цілей. У статті розроблено механізм мотивації управлінської праці нафтогазових підприємств. Визначено його структуру, узагальнено закономірності та доповнено перелік стратегій мотивації, узагальнено та доповнено класифікацію форм мотивації, запропоновано перелік методів мотиваційного впливу.

Ключові слова: мотивація, стимулювання, управлінська праця, механізм, система, ефективність, нафтогазові підприємства.

Довгаль Е.В. МЕХАНИЗМ МОТИВАЦИИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ТРУДА НА НЕФТЕГАЗОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

На крупных нефтегазовых предприятиях, подразделения которых территориально распределены и функционируют в различных климатических зонах, с разной демографической ситуацией, состоянием рынка труда и культурных традиций, механизм мотивации и стимулирования труда управленческого персонала станет важным инструментом определения перспективных целей развития нефтегазовых предприятий и времени их достижения и системы оценки степени реализации этих целей. В статье разработан механизм мотивации управленческого труда нефтегазовых предприятий. Определена его структура, обобщены закономерности и дополнен перечень стратегий мотивации, обобщена и дополнена классификация форм мотивации, предложен перечень методов мотивационного воздействия.

Ключевые слова: мотивация, стимулирование, управленческий труд, механизм, система, эффективность, нефтегазовые предприятия.

Dovgal O.V. MECHANISM OF MANAGERIAL WORK MOTIVATION IN THE OIL AND GAS COMPANIES

There are major oil and gas companies, subdivisions of which are geographically distributed and operated in different climatic zones with different demographic situation, labour market situation and cultural traditions, the mechanism of motivation and stimulation of the administrative staff work will be an important tool in determining of the promising targets for the development of oil and gas companies, and time to achieve them. The mechanism of managerial work motivation of oil and gas companies is developed. It is determined its structure, the patterns are summarized, the list of motivation strategies is completed, the classification of the motivation forms is generalized and expanded, the list of methods of motivational influence proposed is in the article.

Keywords: motivation, stimulation, management, mechanism, system, efficiency, oil and gas companies.

Постановка проблеми. У сучасному світі вже загальновізнано, що головним виробничим ресурсом і джерелом розвитку будь-якого підприємства є знання, вміння, навички, досвід управлінського персоналу. Сьогодні в умовах розвитку ринкових відносин гостро стоїть питання, яким чином зацікавити управлінський персонал, спонукати їх працювати ефективно, заощаджувати живу і матеріалізовану працю, своєчасно та якісно виконувати свої завдання. Для заохочення працівників системи управління до ефективної реалізації своїх трудових функцій керівникам нафтогазових підприємств необ-

хідно впроваджувати різноманітні форми мотивації, методи та засоби мотиваційного впливу, які забезпечать поєднання цілей нафтогазового підприємства та персоналу даної категорії, – формувати результативний механізм мотивації.

Розвиток нафтогазових підприємств України неможливий без вироблення механізму мотивації і стимулювання управлінської праці. Усі рішення щодо подальшого розвитку нафтогазових підприємств тісно пов'язані з мотивацією управлінської праці, яка фактично визначає фінансовий стан цих підприємств та перспективи їх діяльності та розви-